

Ο Φρίντμαν στη Χιλή

Από τον ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΧΑΤΖΗ

Τι ζητούσε ο πατέρας του φιλελευθερισμού στο Σαντιάγο, την εποχή της στυγνής δικτατορίας Πινοτσέτ, τον οποίο μάλιστα συμβούλευσε για την οικονομική πολιτική; Και γιατί προβάλλεται αρνητικά εκείνη η επίσκεψη, ενώ αποσιωπούνται άλλες, ομοειδείς επισκέψεις σε χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και, κυρίως, στην Κίνα του Μάο, ενός καθεστώτος επίσης αυταρχικού και ανελεύθερου, και μάλιστα στο πολλαπλάσιο; [ΤΒ]]

Ο διάσημος οικονομολόγος και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου Μίλτον Φρίντμαν επισκέφτηκε, τον Μάρτιο του 1975, για έξι μέρες το Σαντιάγο της Χιλής για να δώσει μία σειρά έξι διαλέξεων. Ένα από τα θέματα των διαλέξεων που έδωσε ήταν η στενή σχέση πολιτικής και οικονομικής ελευθερίας. Σύμφωνα με τον Φρίντμαν η οικονομική ελευθερία οδηγεί αναπόφευκτα και στην πολιτική.

Στις 21 Μαρτίου ο Φρίντμαν συνάντησε τον δικτάτορα Αουγκούστο Πινοτσέτ και άλλους παράγοντες της χιλιανής κυβέρνησης, μίλησε μαζί τους για 45 λεπτά και,

ένα μήνα μετά, έστειλε στον Πινοτσέτ μια επιστολή που περιείχε γραπτά διατυπωμένες τις συμβουλές οικονομικής πολιτικής τις οποίες του είχε δώσει προφορικά (8 σημεία, με κυριότερο την καταπολέμηση του πληθωρισμού). Ένα χρόνο αργότερα, ο Φρίντμαν τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ στην Οικονομική Επιστήμη. Κατά τη διάρκεια της τελετής απονομής του βραβείου, μεγάλο πλήθος είχε συγκεντρωθεί για να διαμαρτυρηθεί, κατηγορώντας τον Φρίντμαν για έμμεση νομιμοποίηση του φρικτού δικτατορικού καθεστώτος της Χιλής. Ο λόγος που η επίσκεψη του Φρίντμαν προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις ήταν απλός: ο Φρίντμαν, ήδη από τις αρχές της δεκαετίας

του 1960, θεωρούνταν ένας από τους κορυφαίους φιλελεύθερους διανοούμενους.

Ο ίδιος ο Φρίντμαν, σε κείμενό του στο περιοδικό *Newsweek* τον Ιούνιο του 1976, δικαιολόγησε την επίσκεψή του ως εξής:

Παρά τη βαθύτατη διαφωνία μου με το αυταρχικό πολιτικό σύστημα της Χιλής, δεν θεωρώ ότι είναι κακό ένας οικονομολόγος να προσφέρει εξειδικευμένες οικονομικές συμβουλές στη χιλιανή κυβέρνηση, όπως δεν θα θεωρούσα κακό ένας γιατρός να της προσφέρει εξειδικευμένες ιατρικές συμβουλές με σκοπό να βοηθήσει στην αντιμετώπιση μιας επιδημίας.

Πριν την επίσκεψη του Φρίντμαν, πριν καν κι απ' την ανατροπή του Αλιέντε, μια μεγάλη ομάδα νεαρών οικονομολόγων από χώρες της Λατινικής Αμερικής (κυρίως Χιλιανοί και Βραζιλιάνοι) είχαν σπουδάσει στο Πανεπιστήμιο του Σικάγου και επέστρεψαν για να εφαρμόσουν τις ιδέες που διδάχθηκαν, λαμβάνοντας συχνά ακόμα και υψηλές κυβερνητικές θέσεις. Οι Chicago Boys της Χιλής –και όχι η χιλιανή κυβέρνηση– ήταν αυτοί που προσκάλεσαν τον Φρίντμαν το Μάρτιο του 1975, αν και δεν ήταν αυτός ο μέντοράς τους, αλλά ένας συνάδελφός του, ο Άρνολντ Χάρμπεργκερ. Ο Χάρμπεργκερ συνόδευσε τον Φρίντμαν στη Χιλή αλλά δεν ήταν το ίδιο διάσημος για να αποτελέσει στόχο.

Η ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΜΝΗΜΗ

Έχει ενδιαφέρον ότι, μέχρι και σήμερα, η επίσκεψη του Φρίντμαν στη Χιλή απασχολεί τόσο πολύ όσους θέλουν να επιτεθούν στον

φιλελευθερισμό ή στη Σχολή του Σικάγου. Παρά τα 37 χρόνια που πέρασαν, κανείς δεν φαίνεται να έχει ξεχάσει αυτή την επίσκεψη. Αλλά κανείς δεν φαίνεται να θυμάται ότι ο Φρίντμαν δεν επισκέφτηκε μόνο τη Χιλή αλλά, επίσης, την Ανατολική Ευρώπη και τρεις φορές (!) την Κίνα, προσκεκλημένος μάλιστα της κινεζικής κυβέρνησης. Τα εγκλήματα του Πινοτσέτ αποτελούν παρωρυχίδα μπροστά στα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας της κομμουνιστικής Κίνας του Μάο, που αποτελεί σήμερα τη μεγαλύτερη δικτατορία του πλανήτη. Η επίσκεψη του Φρίντμαν στην Κίνα όμως δεν φάνηκε να ενοχλεί και τόσο, αν και ο Φρίντμαν έκανε στην Κίνα ακριβώς ό,τι έκανε και στη Χιλή: προσπάθησε να προωθήσει μεταρρυθμίσεις φιλελευθεροποίησης της οικονομίας – ενώ οι Κινέζοι Chicago Boys είναι πλέον πολλαπλάσιοι των Χιλιανών. Ο ίδιος ο Φρίντμαν απορούσε και αγανακτούσε γι' αυτή τη διαφορετική μεταχείριση δύο παρόμοιων ταξιδιών του. Ακόμα και σήμερα όμως κανείς δεν ενδιαφέρεται για τα ταξίδια και τις επαφές του στην Κίνα ή σε χώρες του υπάρχαντος σοσιαλισμού.

Πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον δε, έχει η άριστη μνήμη των Ελλήνων για την επίσκεψη του Φρίντμαν στη Χιλή. Δεν υπάρχει μέρα που δεν θα διαβάσω μια αναφορά στην επίσκεψή του σε κάποια εφημερίδα ή σε μπλογκ. Αυτή η εντυπωσιακά καλή μνήμη όμως είναι εξόχως επιλεκτική: δεν φαίνεται να θυμάται κανείς ποιος ήταν ο πρώτος ευρωπαίος πρωθυπουργός που επισκέφτηκε την Πολωνία μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα προσφέροντάς του νομιμοποίηση. Δεν φαίνεται να θυμάται κανείς τις συναναστροφές της ελ-

Γιώργος Χαντζής

ΕΝΑΣ ΕΙΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΥΣΤΕΡΟΥ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΥ

Ίσως οι Komar και Melamid να κοιτάζουν τον κύριο Με τις λευκές καλτσονέτες μέχρι το γόνατο την περούκα και την στητή κορμостаσιά και να του βγάζουν την γλώσσα

Με την μισή μου γλώσσα ταυτίζομαι μαζί τους

Κατά βάθος όλοι θέλουμε ένα σπιτάκι με κήπο γύρω λιβάδια κι ένα οφιοειδές ποτάμι να τα διατρέχει Πιο πέρα σουστάδες δέντρων Παιδιά και αγρότες να παίζουν Δεμάτια από στάχτα και πολύ ουρανό από πάνω έως κάτω Όμως κάποιος δεν θα μπορέσει να αντισταθεί στον πειρασμό Με ένα ψαλίδι να τρυπήσει την επιφάνεια για να τρέξει διαλυτική τέχνη στα μάτια τους καθαρή στα δικά μας

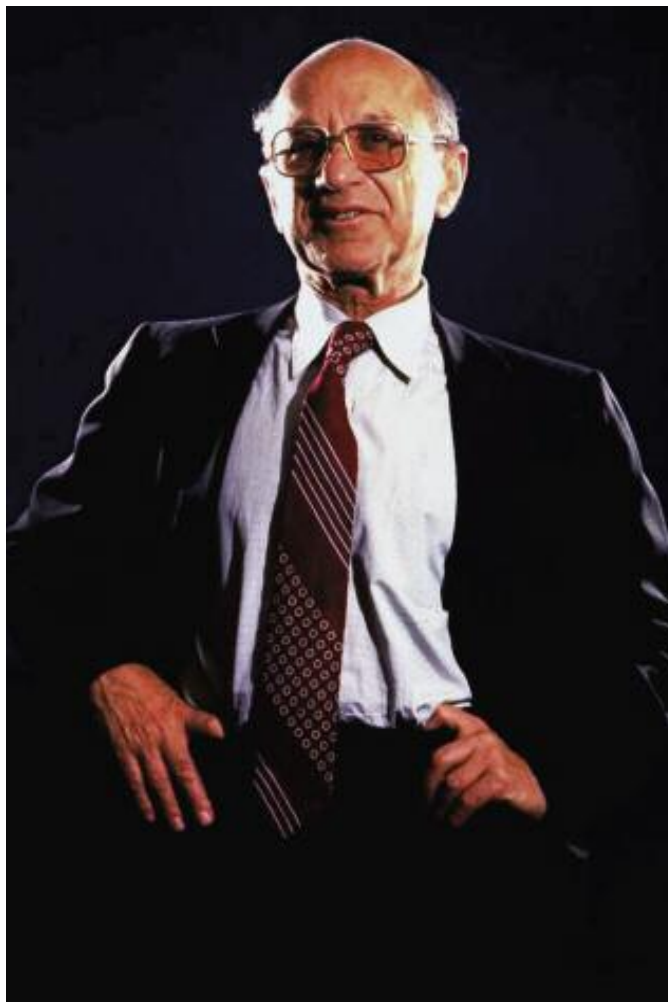
Πως το σύνθημα των σουρεαλιστών πραγματώνεται
Nous sommes tous des poètes

ληνικής πολιτικής τάξης, δημοσιογράφων και διανοούμενων, με σφαγείς περιωπής όπως ο Καντάφι, ο Σαντάμ, ο Τσαουσέσκου, ο Μιλόσεβιτς, ο Άσαντ, ο Κιμ Ιλ Σουνγκ, αλλά και με όλους σχεδόν τους πιθανούς και απίθανους δικτάτορες (να μην ξεχάσουμε να δούμε στο Youtube και τους guest stars στην κηδεία του Εμβέρ Χότζα). Δεν φαίνεται να θυμάται κανείς τη συμμετοχή Ελλήνων (ως φυσικών και ηθικών αυτουργών) στη σφαγή της Σρεμπρένιτσα. Δεν φαίνεται να θυμάται κανείς τους έλληνες ποιητές, καλλιτέχνες και διανοούμενους, που υμνούσαν τα τανκς της Βουδαπέστης και της Πράγας, το Τείχος του Βερολίνου, τον Στάλιν και τον Μάο (που τα εγκλήματα τους θα έκαναν και τον Χίτλερ να ζηλέψει). Ούτε φαίνεται να κάνει και τόση εντύπωση η διαρκής λατρεία προς τον Φιντέλ Κάστρο, τον πάνω από 50 χρόνια (!) δικτάτορα της Κούβας – με εκτελέσεις, φρικτά βασανιστήρια, φυλακίσεις, εξορίες και αναριθμητές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ενεργητικό του.

Δεν χρειάζεται νομίζω να αναρωτηθούμε γιατί υπάρχει τόση ευαισθησία για τον Φρίντμαν και τόσος στρουθοκαμηλισμός για όλους τους άλλους. Ως γνωστόν, οι δικτάτορες αντιμετωπίζονται με ιδεολογικά μέτρα και σταθμά. Αν είναι ιδεολογικά συγγενείς με την Αριστερά τότε μπορούν να εκτελούν, να εξορίζουν, να ανασκοπούν και γενικά να ενεργούν ελεύθερα. Πάντα θα υπάρχουν «ειδικές περιπτώσεις» που θα δικαιολογούν τις άρρωστες πράξεις τους:

Ο Μάο εκτιμούσε ότι αυτό που κάνει είναι ένα βήμα προς τη σοσιαλιστική κοινωνία. Και πίστευε ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. Αλλά, ο σκοπός του, η πρόθεσή του ήταν καλή. [...] Μπορεί τα κομμουνιστικά καθυστερήματα να είχαν αυτό το τεράστιο έλλειμμα ελευθερίας, αλλά τουλάχιστον είχαν στο κέντρο της σκέψης τους τον άνθρωπο.

Ο Έλληνας πολιτικός που ξεστόμισε αυτές τις ανιστόρητες αηδίες, πρόσφατα, παρ' ολίγον να γίνει και πρωθυπουργός. Σχεδόν κανείς δεν θυμάται σήμερα, αν και πέρασαν τέσσερα μόλις χρόνια, αυτόν τον θλιβερό ύμνο του σε έναν αιμοσταγή δικτάτορα. Θυμούνται όμως όλοι φυσικά τον... Φρίντμαν που

Ο Μίλτον Φρίντμαν.

πήγε στη Χιλή (αλλά όχι τον Φρίντμαν που πήγε στην Κίνα, διότι εκεί έσφαζαν, βασάνιζαν και εξότωναν «έχοντας στο κέντρο της σκέψης τους τον άνθρωπο»).

Τα πράγματα λοιπόν είναι απλά. Η επίσκεψη του Φρίντμαν αποτέ-

λεσε μια ιδανική ευκαιρία να ξεσπαθώσουν όλοι οι εχθροί του φιλελευθερισμού και να του χρεώσουν ακόμα και το προπατορικό αμάρτημα. Το ότι οι ίδιοι βέβαια συνεχίζουν να λατρεύουν και να δικαιολογούν τις πράξεις κάθε αιμα-

τοβαμμένου δικτάτορα δεν ενοχλεί διόλου.

Ωστόσο ο Φρίντμαν πήγε στη Χιλή. Ο άνθρωπος που συνέδεσε τον εαυτό του με την αναγέννηση του φιλελευθερισμού και τις πιο ριζοσπαστικές φιλελεύθερες ιδέες (κατάργηση υποχρεωτικής στράτευσης, αποποινικοποίηση χρήσης ναρκωτικών, ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα) έκανε ένα σοβαρό λάθος. Ενώ γνώριζε ότι η οικονομική ελευθερία οδηγεί αναπόφευκτα και στην πολιτική, με την επίσκεψή του φάνηκε να τα αποσυνδέει, έστω προσωρινά. Ενώ πήγε στη Χιλή, δεν χρησιμοποίησε την ευκαιρία για να μιλήσει για τα δικαιώματα και τις πολιτικές ελευθερίες αλλά μόνο για την απελευθέρωση της οικονομίας. Αυτό ήταν ένα απαράδεκτο λάθος –δύο φορές λάθος–, γιατί δεν το έκανε οποιoσδήποτε αλλά ο ίδιος ο Μίλτον Φρίντμαν. Είναι ένα λάθος που δεν θα πρέπει κανείς φιλελεύθερος να το ξεχάσει. Για να μην ξαναγίνει ποτέ. ■

Για τη δράση των Chicago Boys στη Χιλή δες κυρίως Juan Gabriel Valdés, *Pinochet's Economists: The Chicago School on Chile*. New York: Cambridge University Press, 1995. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει και η περιγραφή των γεγονότων από τον ίδιο τον Φρίντμαν στην αυτοβιογραφία του: Milton and Rose D. Friedman, *Two Lucky People (Memoirs)*. Chicago: University of Chicago Press, 1998 (κεφ. 24). Δείτε επίσης αυτό το πολύ ενδιαφέρον απόσπασμα από το ντοκυμαντέρ των Daniel Yergin και Joseph Stanislaw, *The Commanding Heights: The Battle for the World Economy* (1998): http://www.pbs.org/swgbh/commandingheights/shared/video/qt/mini_p02_07_300.html

Ροζάριο

Άννα Αχμάτοβα

μετάφραση από τα ρωσικά
Δημήτρης Β. Τριανταφυλλίδης

Στο δρόμο ένα σήμαντρο χτυπά –
Γνωστός μας είναι ο ήχος τούτος.
Το βράδυ του αποχωρισμού, για να μην κλάψεις
Ένα τραγούδι θα σου πω.

Εκδόσεις Φίλντις / Samizdat